

УДК 94(477.52-25):7.046"191"

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2025.160.6>Таміла КАЛИТЕНКО, магістр
ORCID ID: 0009-0009-4194-5741
e-mail: kalytenko714@ukr.net

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ВІДОБРАЖЕННЯ МІФОЛОГІЧНИХ СЮЖЕТІВ У ТВОРЧОСТІ УЧАСНИКІВ НЕФОРМАЛЬНОГО ХУДОЖНЬОГО ОБ'ЄДНАННЯ "САД БОГІВ"

Вступ. Молоде покоління українських митців на початку XX ст. перебувало у процесі творчих пошуків і професійного становлення як художників. Це був час, коли в мистецтві відбувалися зміни – на заміну старим тенденціями приходили нові. Реалістичний тип зображення в живописі поступово перестає бути ключовим, митці починають тяжіти до символізму. Тож на тлі таких змін на Полтавщині виникає та розвивається неформальне художнє об'єднання "Сад богів", що гуртує навколо себе осіб, які цікавилися міфологією, атлетизмом і зображували подібні сюжети у своїх роботах. Актуальність теми викликана потребою комплексного аналізу доробку художників – учасників об'єднання, адже "Сад богів" залишається унікальним явищем в українській культурі. Метою пропонованої статті є визначення взаємних впливів художників, що входили до складу об'єднання, один на одного й аналіз відображених ними у творах давньогрецьких міфологічних сюжетів.

Методи. У дослідженні використано антропоцентричний підхід, оскільки увагою авторки були охоплені як власне особистості художників, які входили до творчого об'єднання, так і їхні мистецькі напрацювання, що відображали міфологічні сюжети. За допомогою стилістичного методу проаналізовано творчі роботи митців – учасників неформального художнього об'єднання "Сад богів". Використано принципи та методи історико-антропологічного дослідження в поєднанні з біографічним, іконографічним, історико-аналітичним, образним і семіотичним методами.

Результати. Проведено поглиблений аналіз творчості митців – учасників неформального художнього об'єднання "Сад богів" – Івана Мясоедова, Всеволода Максимовича та Федора Кричевського щодо відображення міфологічної тематики у їхньому живописі раннього періоду творчості. Також було виокремлено взаємовпливи цих художників один на одного, що позначилося на їхніх картинах.

Висновки. Неформальне культурно-мистецьке об'єднання "Сад богів" стало досить цікавим і новітнім явищем в українському мистецтві XX ст. Ціла плеяда художників – учасників об'єднання у своїх роботах передавали міфологічні сюжети античності, займалися пошуком "вічної краси", а також намагалися відійти від суто академічних норм і створити свій власний стиль. Аналіз художнього шляху цих митців дає змогу побачити вплив різних обставин на ранній період їхньої творчості, а спільна практика живопису в містечку Павленки на Полтавщині підвищує професійний рівень і новаторство у їхніх роботах.

Ключові слова: "Сад богів", неформальне об'єднання, Іван Мясоедов, Всеволод Максимович, античність, давньогрецька міфологія.

Вступ

На початку XX ст. у Павленках на Полтавщині Іван Мясоедов – син відомого тогочасного художника-передвижника Григорія Мясоедова, створив неформальне художнє об'єднання "Сад богів". Це товариство молодих митців стало унікальним явищем у мистецькому колі України зазначеного періоду. Назву обрано не випадково, адже в ній закладені основні ідейні постулати, яких дотримувалися художники – учасники цього культурно-мистецького об'єднання. Митці творили в оточенні мальовничої природи, організовували власні пленери, займалися фізичними вправами та захоплювалися натуризмом або ж, як його ще називають – нудизмом. У цей період у мистецтві та культурі загалом була поширеною зацікавленість міфологічною тематикою, що не оминувало й художників зазначеного об'єднання. Водночас розквіт діяльності художнього об'єднання припав на період зміни світоглядних настанов в образотворчому мистецтві: замість реалістичних тенденцій приходять зацікавленість новими пластичними формами, символізмом, декоративність тощо, що яскраво виявилось в роботах учасників "Саду богів".

Учасниками неформального художнього об'єднання "Сад богів", окрім Івана Мясоедова, також були художники Федір Кричевський, Всеволод Максимович, Соломон Розенбаум, Олександр Платонов, Соломон Смоляний, натурниці Любов Платонова та Мальвіна Вернічі й ін. Відомо, що вони не тільки творили власні полотна, а й чимало навчалися саме у Івана Мясоедова. Тож учасники об'єднання мали змогу разом розвивати свої художні вміння та практикувати навички образотворчого мистецтва. Зважаючи на це, у їхньому живописі простежуються подібні мотиви – малювання один одного

з натури, використання античної тематики, пошуки ідеалів вічної краси, навіть подібність пози в зображених на полотні героїв. Водночас у творах цих художників бачимо вплив модерну та певною мірою декадансу. Проте значно більше міфологічна тематика відобразилася у творчості Івана Мясоедова та Всеволода Максимовича, меншою мірою це простежується у роботах Федора Кричевського. Отже, для пропонованого дослідження ми детальніше зупинимося на творчій діяльності саме цих трьох художників.

Сама ж назва об'єднання – "Сад богів" – одразу викликає асоціацію з античною міфологією та відсилає дослідника до місця, де відбувалися заняття молодих митців. Річ у тому, що територія маєтку, яким володів Григорій Мясоедов у Павленках, майже тонула в зелені великого та красивого саду, який він плекав і ростив з великим захопленням. Для Івана та його однодумців сад став основним майданчиком для творчості, принаймні до побудови будинку Івана Мясоедова. Саме тут відбувалися пленери та заняття фізичними вправами, а також митці практикувалися у малюванні людей з натури. До розваг у саду долучалися і дехто із сусідів, наприклад, натурницею була одна із сестер Платонових – Любов, яка мешкала у будинку неподалік (Ароян, & Поліщук, 2022, с. 55). Цей мальовничий сад зберігся і до нашого часу – нині там у маєтку, побудованому Іваном Мясоедовим за власним планом для своєї родини у 1913 р., серед буянної зелені та дерев діє Полтавська гравіметрична обсерваторія.

Саме утворення та існування такого неформального художнього об'єднання як "Сад богів" свідчить про актуалізацію тогочасних європейських мистецьких тенденцій на українських теренах. Адже українські митці не відставали, зокрема, від своїх петербурзьких колег з

© Калитенко Таміла, 2025

об'єднання "Світ мистецтва", а навпаки, спромоглися створити унікальне середовище, що активно розвивалося й увібрало в себе основні мистецькі течії того часу.

Актуальність досліджуваної теми пояснюється також потребою комплекснішого вивчення впливу діячів цього об'єднання один на одного, адже під час свого становлення як художників та раннього періоду творчості вони навчалися пліч-о-пліч. Отже, виникає досі не бачене в українській культурі явище такого тісного зв'язку між собою митців з різними бекграундами.

Водночас нині на тлі процесів деколонізації стає важливим дедалі більше залучати до українського наукового обігу імена митців, навмисно забутих протягом радянського періоду. Ба більше, творчий доробок Мясоедових тривалий час намагалася привласнити собі російська федерація (тут і далі збережено орфографію автора) через славу Григорія Мясоедова як знаного в мистецьких колах того часу художника-передвижника. Однак решту свого життя Григорій провів саме у Павленках і саме тут відбувалося й становлення його сина Івана. Спогади про цю місцину Іван Мясоедов пронесе впродовж усього свого подальшого життя.

Методи

У написанні статті використано принципи та методи історико-антропологічного дослідження у поєднанні з біографічним, історико-порівняльним, іконографічним, образним, типологічним і стилістичним методами. Серед історико-антропологічних застосовано принцип антропологічної інтерпретації та редукції, на основі яких проаналізовано творчість учасників неформального художнього об'єднання "Сад богів" як спосіб самооб'єктивації митців, принцип екстраполяції окремих фактів (спільне навчання та загальне проживання у Павленках) із життя митців на антропологічну інтерпретацію їхніх творів. Біографічний метод використано під час роботи з біографічними даними художників, іконографічний та образно-стилістичний (міфологічні сюжети, колірні характеристики, прийоми композицій, обрання ракурсу) у дослідженні атрибуції творів й аналізі художніх образотворчих засобів. Історико-порівняльний метод застосовували під час аналізу міфологічних сюжетів, відображених у творчості художників, порівнюючи їх з античними творами.

За основу для мистецтвознавчого аналізу взято художні твори, які нині перебувають у колекції Національного художнього музею України та Полтавського художнього музею імені Миколи Ярошенка (Курчакова, & Бочарова, 2011). Також під час підготовки статті автором було використано загальнонаукові та спеціальні історичні методи, такі як аналіз біографічних даних про художників і семіотичний аналіз художніх робіт.

Мета статті полягає в:

- комплексному висвітленні діяльності та взаємовпливів митців-учасників неформального художнього об'єднання "Сад богів", у час їхньої приналежності до зазначеного товариства, сформованого на початку XX ст. на Полтавщині;

- у дослідженні творчого доробку таких художників, як Іван Мясоедов, Федір Кричевський та Всеволод Максимович щодо відображення міфологічних сюжетів античності у їхньому живописі, створеному не пізніше 1915 р.

У зв'язку із цим виділено низку основних **завдань**, /поставлених перед нами: прослідкувати спільні риси в живописі митців-учасників об'єднання (авторська стилістика художньої форми, зміст творів), виокремити вплив давньогрецької тематики на сюжети мистецьких робіт і прослідкувати пошуки авторської художньої форми у живописі.

Результати

На початку XX ст. молода плеяда митців перебувала в пошуках нових методів формотворення, спробах відобразити своє авторське бачення того, яким має бути живопис і подекуди несвідомо їм вдавалося створювати нові художні стилі в українському мистецтві. Ці художники намагалися відійти від надмірного академізму в живописі, навіяного правилами класичних професійних мистецьких навчальних закладів. Водночас відомі та шановані за десятиліття до того так звані передвижники (учасники товариства пересувних художніх виставок) починають втрачати свій вплив у суспільстві та в мистецьких колах. Передвижники за основу взяли реалізм, зображали побутові сюжети, портрети, пейзажі, тощо. Якраз подібний формат творів і намагався прищепити своєму сину Григорій Мясоедов – один із знаних представників цього руху. Проте Іван Мясоедов та його однодумці пішли власним шляхом – їм вдалося перейняти в попереднього покоління найкращі риси творчості і водночас вони створювали свій унікальний стиль.

Варто зацентувати увагу на місцевому контексті містечка Павленки на Полтавщині. Річ у тому, що у досліджуваній нами період (а саме, розпочинаючи з кінця XIX ст.) тут був ще досить слабо розвинений мистецький ландшафт, адже, крім іконописної школи при Духовній семінарії, інших профільних навчальних закладів мистецького спрямування тут не було (Ароян, 2023, с.160). Тож, коли сюди у 1889 р. переїжджає Григорій Мясоедов, мистецьке життя Полтавщини поживляється, ба більше – Григорій заснував тут приватну художню школу, де учні працювали під його протекцією (до прикладу: Іван Мясоедов також розпочинав своє художнє навчання зі школи свого батька, проте зовсім скоро він створює свій власний унікальний шлях (Ароян, 2023, с.161)).

Отже, Іван Мясоедов створює неформальне художнє об'єднання "Сад богів" та гуртує довкола себе завзятих і працьовитих молодих людей. Частина з них, як і він сам, були учнями спеціалізованої художньої академії, тож вільний від навчання час приділяли практиці живопису. Водночас за свої заслуги у творчій діяльності художники отримують можливість подорожувати за кордон, зокрема, завдяки цьому Федір Кричевський та Іван Мясоедов у 1902 р. як рисувальники з офіційною делегацією потрапляють на коронацію Едуарда VII до Лондона (Ароян, & Поліщук, 2022, с. 55). Така подорож вплинула на бачення творчості цих молодих художників, тому що дала їм змогу відвідати іноземні музеї та надихнутися новими мистецькими течіями, які в цей час панували в Європі. До того ж, вони побачили зовсім інше мистецтво – більш новаторське, з великою кількістю символічних елементів, яскравих кольорів і наявністю творчих експериментів. Імовірно, що така свобода самовираження не залишила байдужими Івана та Федора, тому згодом їхнє мистецтво набуває дедалі більше рис, притаманних живопису модернізму.

Набутий в іноземних подорожах досвід художники втілюють на практиці у Павленках. Саме тут відбувалися більшість їхніх творчих експериментів і тут вони ділилися ідеями один з одним. Взаємовпливи між митцями цього нового покоління стали яскраво помітними, адже, перебуваючи в неформальному об'єднанні "Сад богів", його учасники навчалися один в одного та сформували своєрідне мистецьке середовище. А Іван Мясоедов став натхненником цього художнього осередку, тож не дивно, що з його ініціативи чимало ідей поширювалося на інших учасників. Античною міфологією Іван Мясоедов захопився, як стверджує дослідник його творчості А. Коваленко,

ще з раннього віку. Це спочатку виявлялося в його спробах театральнo вразити глядачів, а вже згодом переросло в образотворче мистецтво (Коваленко, 2002, с. 65). Однак більш ґрунтовно Іван Мясоедов відображає античні сюжети на своїх роботах, уже перебуваючи на навчанні у професійних закладах художньої освіти. Першим таким місцем стало Олександрівське реальне училище (Овчаренко, & Кравченко, 2021, с. 146). Дещо згодом, із 1896 по 1901 рр., Іван розпочинає навчання художньому ремеслу вже у московському училищі живопису, скульптури й архітектури. Там доля його звела з іншим відомим митцем – Федором Кричевським. Юнакам майже з п'ятнадцяти років судилося стати друзями та на певний час їхні життєві шляхи переплелися (Галян, 2016, с. 21). Згодом молоді художники разом проводили канікули в маєтку Григорія Мясоедова й удосконалювали під його керівництвом свої живописні навички. У батька Івана були власні методи навчання – він полюбляв кожен день рано-вранці близько шостої години будити хлопців, змушував їх робити зарядку в саду, а за цим починалися тривалі 5-6-годинні заняття малюванням з натури (Курчакова, & Бочарова, 2011, с. 4). У 1903 р. митці вирішують вступати до Вищого художнього училища при Імператорській академії мистецтв у Петербурзі, де якраз у цей час відкрив свою майстерню вже відомий на той час Ілля Рєпін, до якого й хотіли потрапити навчатися чимало молодих художників. Зазначений професійний художній заклад, на період їхнього навчання, уже підпав під реформування, тому учні академії отримали змогу самостійно обирати майстерню педагога, у якого вони хотіли навчатися. Проте Івану та Федору потрапити на навчання до Рєпіна не вдається, до того ж Кричевський сильно захворів, тому це ймовірно і стало однією із причин залишення ними академії (Мегик, Дмитренко, & Дорошенко та ін., 1979, с. 10). Проте, вже із 1907 по 1909 рр. Іван Мясоедов та Федір Кричевський повертаються на навчання до Імператорської академії мистецтв у майстерню баталіста Франца Рубо (Коваленко, 2002, с. 10). Однак, варто зауважити, що навчання в професійній художній академії сприяло підвищенню навичок Івана Мясоедова та Федора Кричевського як рисувальників, адже тут вони мали чималу практику малювання з натури.

Саме Вище художнє училище при Імператорській академії мистецтв здійснило досить відчутний вплив на творчі пошуки Івана Мясоедова, адже тут яскраво виявляється його зацікавлення античними сюжетами, міфологією, а також фізичними силовими вправами (Овчаренко, & Кравченко, 2021, с. 146). Зазначимо, що сам Іван Мясоедов мав досить міцну та спортивну статуру тіла, зі зростом близько 190 см й атлетичними формами. У період свого навчання він навіть досить серйозно займався спортом, зокрема підіймав тяжкі гіри та брав участь у змаганнях із важкої атлетики. У цій справі його також супроводжував успіх – Івану Мясоедову вдалося зайняти кілька призових місць і відзначитися відзнаками (Овчаренко, & Кравченко, 2021, с. 146). Любов до занять фізичними вправами не обмежувалися лише його перебуванням в академії – приїжджаючи у маєток батька на канікули та після закінчення навчання ця звичка у Мясоедова-молодшого залишається. Ба більше, він активно її впроваджує і для учасників неформального художнього об'єднання "Сад богів", які між заняттям живописом на свіжому повітрі вправляються з гірями та роблять інші вправи. Тому не дивно, що таке захоплення атлетизмом зрештою відображається й у живописі митців-учасників "Саду богів", де на полотні постаті античних героїв вони зображені із тренуваною спортивною статуєю.

Інша пристрасть Івана Мясоедова, яку він поширював у творчому середовищі "Саду богів" – так званий натурізм або нудизм – стиль життя, за якого його учасники не соромляться оголюватися публічно чи приватно. Незамінними в роботі митців об'єднання "Саду богів" були щоденні багатогодинні мистецькі практики на свіжому повітрі в саду. Художники практикувалися в написанні анатомії людського оголеного тіла, позували та організовували розважальні дійства за участі як художників, так і натурниць (Овчаренко, & Кравченко, 2021, с. 147). Час від часу учасники "Саду богів" здійснювали прогулянки околицями містечка повністю оголеними. Таким чином, формувалася зовсім інакший світогляд у середовищі учасників об'єднання: вони слідували за своїм зовнішнім виглядом та позбавлялися комплексів, адже після такого проведення часу стає простіше приймати себе таким як є та відкинути нав'язані іншими людьми стереотипи (Овчаренко, & Кравченко, 2021, с. 147).

З-поміж іншого живописні полотна художників – учасників неформального художнього об'єднання відзначаються певним впливом на них реалістичного методу. Це особливо проявилось у Івана Мясоедова й Федора Кричевського, зокрема завдяки їхній академічній освіті, та відобразилося у блискучому знанні анатомії людини. Їм вдавалося вдало вписувати людські постаті в побудовану композицію картини. Ще однією рисою стало їхнє тяжіння до монументальних робіт, що також дещо пізніше перейме інший митець – учасник "Саду богів" Всеволод Максимович.

Варто детальніше зупинитися на постаті Федора Кричевського, адже він більше знаний своїми полотнами на народну тематику, із зображенням традиційних атрибутів української культури. Як на митця, на Федора Кричевського вплинули нові художні тенденції, які сформувалися на рубежі століть і якими він мав змогу надихатися під час своїх закордонних поїздок для підвищення кваліфікації як художника (Павельчук, 2019, с. 13). У його творчості прослідковуються адаптація європейського модерну в поєднанні з українськими народними елементами. Проте менш відомими є його творчий доробок, на якому позначився вплив культурного середовища неформального мистецького об'єднання "Сад богів". Згадаймо хоча б його ранню роботу "Беатріче" 1911 р., на якій одним із яскравих візуальних елементів періоду античності є зображення лаврового вінка (рис. 1).

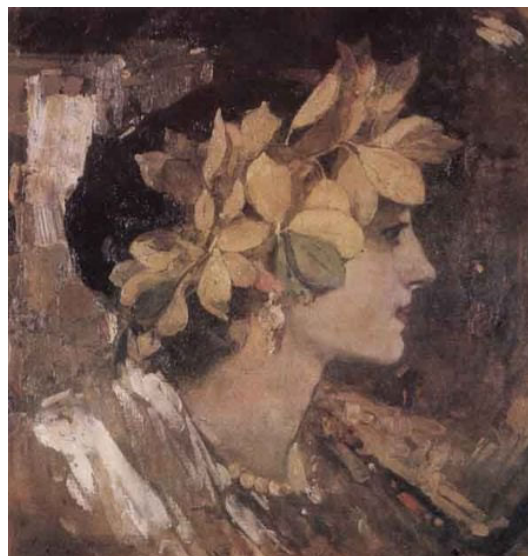

Рис. 1. Кричевський Ф. "Беатріче", 1911 рік. Національний художній музей України (архів)

Викликає особливу увагу дипломний проєкт Івана Мясоедова – "Похід аргонавтів за золотим руном". З одного боку, робота відповідає академічним принципам вищого закладу художньої освіти, але водночас тягнє до нового символізму, до міфотворчості та давніх культур. До роботи Іван Мясоедов поставився серйозно – підготував чимало ескізних замальовок, а сама картина, у підсумку, стала зразком монументального станкового живопису, адже мала розміри 226 x 461 см (Коваленко, 2002, с. 66). Однак нині доля оригіналу роботи достеменно невідома, згідно з даними Полтавського художнього музею, де вона зберігалася, картина вважається втраченою у роки Другої світової війни. У зв'язку із цим залишається можливість аналізувати тільки збережені ескізи, які також дещо відрізняються один від одного, що свідчить про спроби Івана Мясоедова підібрати найкращу композицію та ракурси. Митець передав один із давньогрецьких міфологічних сюжетів – історію про морське плавання давніх греків на кораблі "Арго" (що у перекладі з грецької звучить як "швидкий") до берегів далекої Колхіди. Згідно з міфом, греків очолював їх ватажок Ясон і метою їхньої тривалої подорожі був пошук так званого "Золотого руно".

На ескізі, датованому 1909 р., який нині зберігається у Національному художньому музеї України (рис. 2), зображено корабель "Арго" у бурхливих водах моря, можливо, навіть під час шторму. Художник відтворив метушню на борту судна, ймовірно, сталася якась надзвичайна подія, адже екіпаж має дуже заклопотаний вигляд і кожен виконує своє завдання. Викликають особливе зацікавлення чоловічі постаті на кораблі – частина з них зодягнена в обладунки (можна розпізнати

нагрудну кірасу та грецький шолом із чорним гребнем), тоді як решта осіб оголені. Неподалік від судна можемо бачити обриси шлюпки, яка чи то віддаляється, чи навпаки, наближається до "Арго", а один із членів екіпажу дещо нахилений у її бік, ніби виглядає або ж щось викрикує, про що може свідчити його повернута спиною до глядача поза. На перший погляд може видатися, що митець навмисно створює ефект хаотичності, проте, за детальнішого аналізу картини стає зрозуміло, що для кожної особи на судні відведено своє логічне місце. Значений вище ескіз Івана Мясоедова наштовхує на думку про те, що пози, жести та рухи написаних ним давніх греків були змальовані наживо з осіб його оточення та із фотографій його самого.

Морська тематика цікавила Івана Мясоедова не лише як наслідок його праці над дипломним проєктом. До прикладу, у роботі "Венеційські купці" (рис. 3), з колекції Бердянського художнього музею імені Ісаака Бродського (нині музей перебуває під російською окупацією, тому доля полотна невідома), зображений сюжет також стосується екіпажу на судні. Проте тут чітко розділені вельможі, що відпочивають з одного боку судна, та моряки, які дружно веслюють. Привертає увагу центральна постать картини – напівоголений чоловік, зі списом у руці, повернутий спиною до глядача. "Венеційські купці" – це ще одна робота (як і ескізи до "Аргонавтів") зроблена на вузькому, видовженому по ширині, полотні, по всьому периметру якого розміщені людські постаті. А самі герої картини зображені в чітко виражених, навіть дещо театральнор-перебільшених, позах, ніби намагаючись привернути увагу до кожного з них, проте не викликаючи при цьому дисонансу (Коваленко, 2002, с. 115).

Рис. 2. Ескіз до роботи "Похід аргонавтів за золотим руном" Івана Мясоедова, 1909 р., полотно, олія. Національний художній музей України (фото Т. Калитенко)

Рис. 3. Мясоедов І. "Венеційські купці" (Aroian, 2023)

Міфологічні мотиви простежуються у роботі Івана Мясоедова над картиною "Амазонки". До неї автор також підготував чимало етюдів, зокрема замальовку "Голова амазонки у лілеях" (рис. 4). Привертають увагу широко розплющені блакитні очі та яскраво червоні губи дівчини.

Її обличчя залишається в тіні, тоді як основний акцент художник зробив на вінок із розкішних білих лілій на дівоочій голові. Імовірно, з роботою "Амазонки" Іван Мясоедов готувався до весняної виставки у майстерні Франца Рубо в академії (Коваленко, 2002, с. 14).

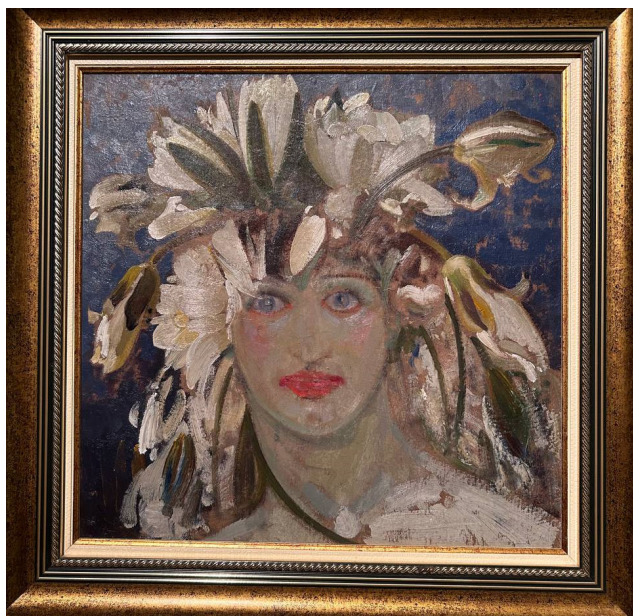

Рис. 4. Голова амазонки у лілеях.
Етюд до картини "Амазонки", картон, олія.
З колекції Полтавського художнього музею
імені Миколи Ярошенка (фото Т. Калитенко)

Крім того, Іван Мясоедов був досить вправним фотографом і мав власний фотоапарат. Це був досить новий винахід на той час, тож фотографія не претендувала на заміну живопису. Проте вона змогла стати непоганим допоміжним елементом для митця, адже допомагала зафіксувати певний момент, який згодом художник переносив на полотно. Отже, Іван Мясоедов як і сам виступав у ролі оголеного натурника для фото, так і фотографував інших учасників об'єднання. Деякі із цих світлин стали референсами для написання картин митців учасників "Саду богів". Водночас завдяки збереженням фотографіям дослідники мають змогу глибше вивчити діяльність учасників цього неформального об'єднання. Світлина яскраво передають захоплення молодих митців античністю та культом тіла. Сам Іван Мясоедов неодноразово позував у ролі одного з давньогрецьких богів. До прикладу, на одній зі світлин він зафіксований в образі оголеного Вакха-Діоніса (рис. 5). Варто детальніше зупинитися на символіці цієї роботи. Образ Вакха – молодшого з олімпійців і бога виноробства, належить до давньогрецької міфології, тому символічно його зображували із гронами винограду. Саме цей атрибут – вінок із винограду – й обрав для позування Іван Мясоедов. Безумовно, візуально Мясоедов в образі Вакха набагато ближчий до Вакха у виконанні Мікеланджело, ніж у Караваджо чи Рубенса. Те саме виноградне гроно, винна чаша та стильна корона із плюща на голові. Та це й не дивно, з огляду на захоплення Мясоедова саме античними сенсами та формами.

Не менш талановитим митцем був ще один учасник неформального об'єднання "Сад богів" Всеволод Максимович. Він також вступив до московського училища живопису, скульптури й архітектури, що допомогло йому розвинути свої навички в галузі живопису. Проте, як уже зазначалося, Всеволод чимало навчався художньому ремеслу та переймав досвід саме в Івана Мясоедова. Водночас у стилістиці, яку обрав для частини своїх робіт Всеволод Максимович, простежуються впливи грецького вазопису. Митець вписує античні сюжети у свої полотна, поєднуючи їх із власним розумінням символізму та

орнаментами. Досить часто у його картинах можна побачити серця, які або влітаються в загальну орнаментацию, або ж є захованими з-поміж інших геометричних фігур. Великоформатні полотна Максимовича, які переважно й були створені в період його перебування в об'єднанні "Сад богів" з 1912 по 1914 рр., вважаються найяскравішим виявом артнуво (стилю модерн) в українському мистецтві. Ба більше, у роботах Всеволода Максимовича проявилась досить цікава тенденція використання ліній – він нібито відмовляється від прямої лінії та навіть прямого кута і замінює їх на плавні згладжені орнаменти. Часто в нього помітними стають природні елементи (такі як стилізація квітів), а також чимало хвилястих ліній, що формують загальну картину. Своє бачення художньої творчості Всеволод Максимович реалізовував згідно з усіма тогочасними законами декоративного панно. З огляду на це в нього простежується і детально побудований передній план, і подібний до мозаїчного орнамент, навіть підібрана автором колористика (червона та чорна) створює відсилання до традицій давньогрецького вазопису (Соколовський, & Горбачов, 2022, с. 350).

Рис. 5. Іван Мясоедов у садбі в Павленках,
1900–1910-ті рр. Національний художній музей України (архів)

Отже, Всеволод Максимович зміг створити свій унікальний упізнаваний стиль. Сюжети його картин перегукуються з роботами Івана Мясоедова, а чимало постатей Всеволод змалював саме з фотографій Івана. Під впливом Івана Всеволод Максимович також захопився натурізмом. До прикладу, його робота "Оголені" 1914 р. (рис. 6) була, очевидно, написана з фото оголеного Івана Мясоедова (рис. 7). На полотні яскраво видно подібність у позі героя, а також тут зображені й інші учасники "Саду богів". Жінка за спиною головного героя картини дуже нагадує Любов Платонову – про це можемо судити із форми обличчя та коротко підстриженого волосся. Персонажі оповиті притаманним для Всеволода Максимовича візерунком із різних за розміром кілець. Водночас фігури героїв обвиті червоним намистом, а праворуч зображено завісу, що створює ефект сцени та додає театральності.

Особлива увага до відтворення людського тіла простежується і в інших полотнах Всеволода Максимовича. У роботі "Пристрасть" (рис. 8) 1913 р. художник навіть

передає форму грецьких амфор із зображеними на них посталями. Привертає увагу й атлетизм зображуваних чоловічої та жіночої фігур, що є прямим наслідком впливу неформального об'єднання "Сад богів" на Максимовича. Водночас митець додає і власне бачення до того, якою ж має бути готова робота – й таким чином йому вдається цікаво та органічно передати за допомогою кулеподібного орнаменту ефект хвиль і води. Сама композиція нагадує невеликий човен, а також видніється його щогла. На картині панують чорний, різні відтінки червоного кольору та подекуди темно-зелений. Тіла постатей оповиті квіткоподібним орнаментом, а їхні обличчя нагадують мармурові статуї. Погляд зображеного чоловіка направлений до дзеркала у формі серця, яке тримають руки поперед ним.

Портретний живопис займав окремий важливий щабель під час навчання у професійних художніх академіях. Практика написання пропорцій, анатомічної правильності обличчя відточувалася до деталей. Тож й учасники неформального художнього об'єднання "Сад богів" багато часу приділяли практиці малюнку саме з натури. Митці змальовували постаті один одного, а також створювали автопортрети, у яких простежується їхня авторська стилістика. Таким є "Автопортрет" Всеволода Максимовича (рис. 9), на якому він зобразив себе в елегантному чорному костюмі, ліва рука захована чи то за спину, чи то в кишеню, тоді як права тримає ціпок. Звернений до глядача погляд задумливий і дещо сумний, брови нахмурені, а губи міцно стиснені. Статура чоловіка, зокрема через широкі плечі та масивну шийку, видає у ньому людину, що займається фізичними вправами. Проте навіть сюди Максимович уписав його улюблену античну тематику – з-поміж чорнобілої орнаменталістики кілець простежується п'ять невеличких постатей, подібних до тих, що зобразив художник у згаданій вище роботі "Пристрасть". Трохи вище від них митець помістив два пробитих стрілою серця із зображенням черепа всередині: одне з них під правою рукою чоловіка, інше – над правим плечем. Можливо, так Всеволод Максимович намагався передати свої невеселі думки, адже картина датується 1913 р., за рік до трагічної смерті молодого художника.

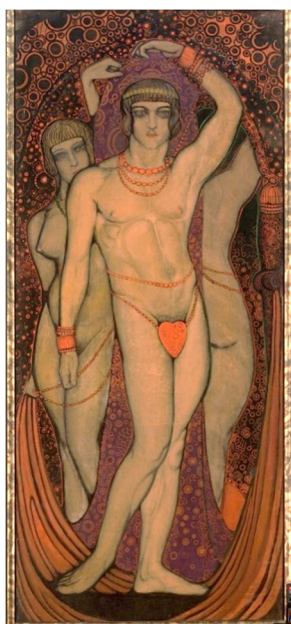

Рис. 6. Максимович В. "Оголені", 1914 р.,
полотно, олія, темпера.

З колекції Національного художнього музею України

Рис. 7. Іван Мясослов, фото, 1910-ті рр.
(Аничин, 2021, с. 270)

Рис. 8. Максимович В. "Пристрасть", 1913 р.,
полотно, олія, темпера.

З колекції Національного художнього музею України

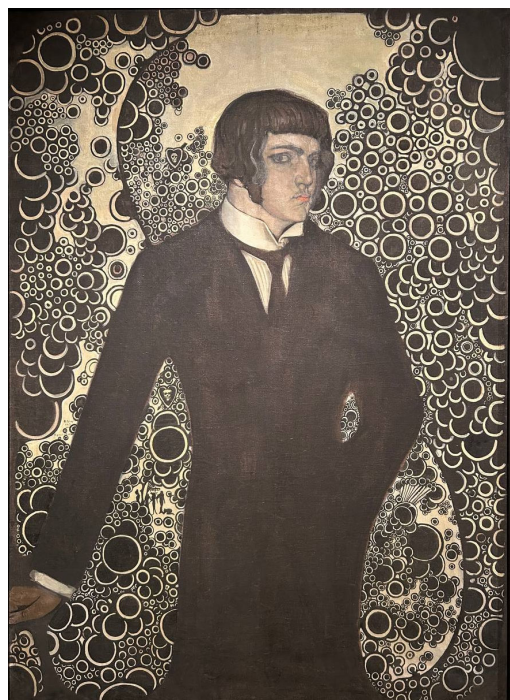

Рис. 9. Максимович В. "Автопортрет", 1913 р.,
полотно, олія, темпера.

З колекції Національного художнього музею України
(фото Т. Калитенко)

"Автопортрет" пензля Івана Мясоедова (рис. 10) виконаний у притаманній йому стилістичній манері. Автор поєднує в ньому кілька технік: своє обличчя художник детально промальовує, створюючи ефект гладкості, проте для одягу та фону використовує ефект шорохування – накладаючи мазок за мазком. Художник підібрав гармонійні урівноважені кольори – м'який відтінок тілесно-рожевого для зображення сорочки, світло-зеленого та яскраво жовтого для фону.

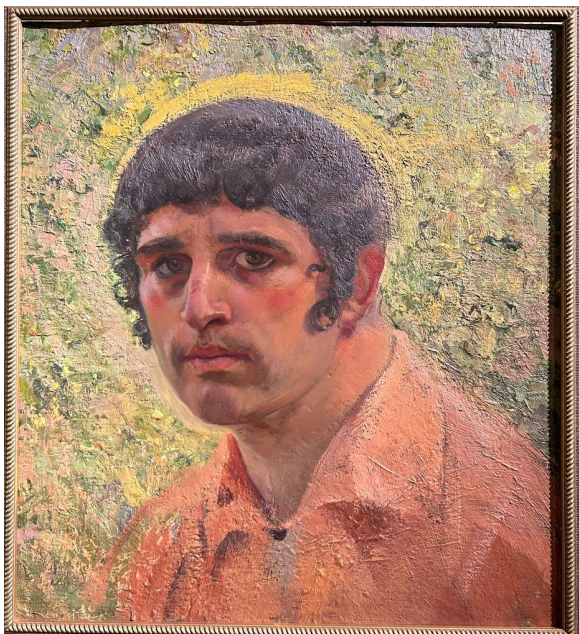

Рис. 10. Мясоедов І. "Автопортрет", картон олія.
З колекції Полтавського художнього музею
імені Миколи Ярошенка (фото Т. Калитенко)

Дискусія та висновки

Підводячи підсумки цього дослідження, можемо зауважити про особливу важливість діяльності такого неформального художнього об'єднання як "Сад богів" для української культури. Митцями було створено свій унікальний стиль, що перегукується з європейськими тенденціями. Автору статті імponує, що останнім часом нарешті починають з'являтися комплексні наукові дослідження, що охоплюють діяльність митців – учасників "Саду богів" разом, адже до цього основну увагу приділяли окремим постатям. До прикладу, Анатолій Коваленко у 2002 р. захищав дисертаційне дослідження на тему "Творча спадщина І. Г. Мясоедова (дослідження методу стилетворення в українському образотворчому мистецтві початку XX століття)" (2002). Це була одна з перших ґрунтовних робіт сучасної української історичної науки, що окремо розглядає й аналізує творчість Івана Григоровича Мясоедова. Автор кризь призму його мистецького доробку відтворює й діяльність багатьох інших майстрів.

За минулі роки було проведено кілька виставок живопису як Івана Мясоедова, так і Федора Кричевського. Це, зокрема, виставка "Іван Мясоедов та його доба" (Курчакова, & Бочарова, 2011), що проходила з 9 грудня 2011 по 5 лютого 2012 роки у Полтавському художньому музеї "Галерея мистецтв" імені Миколи Ярошенка. Її результатом стало видання каталогу з представленими зображеннями робіт зазначених митців. Також активізувалася діяльність Національного художнього музею України з представлення виставки живопису української сецесії, де експонуються зокрема роботи Всеволода Максимовича.

На своїх живописних полотнах митці – учасники об'єднання малювали сюжети давньогрецької міфології, досить часто вони й самі в цей час позували у вигляді античних богів і богинь. Тому в їхніх роботах можна побачити тяжіння до давньогрецької тематики й символічні елементи, такі як лаврові вінки, зображення відповідного одягу на грецький манір та навіть обладунків і шоломів. Роботи митців об'єднання є яскравим утіленням символізму, запозиченого з епохи античності. Також митці своєю поведінкою нагадували давньогрецьких богів, яких вони ж і зображали, адже художники не соромилися ходити голяка, надягати на себе прикраси, подібні до поширених у стародавній Греції та цікаво проводили своє дозвілля. Про це та про іншу діяльність учасників об'єднання "Сад богів" описали у своїй статті О. Овчаренко й А. Кравченко "Сад богів" – місце народження талантів" (Овчаренко, & Кравченко, 2021) опублікованої у квітні 2021 р. Автори дійшли висновків, що деякі постаті на своїх полотнах художники – учасники об'єднання писали один з одного та зі своїх фотографій, а також чимало сюжетів у їхніх роботах повторюються. Нещодавно завдяки зусиллям А. Арояна й О. Мушинської було створено документальний фільм, присвячений діяльності талановитого полтавського митця – Івана Мясоедова та творчому доробку митців цього об'єднання (Aroian, 2023). Фільм під назвою "Сад богів" розповідає про період життя Івана Мясоедова, тобто від середини 1890-х і до 1919 р., та створення ним неформального культурно-мистецького об'єднання "Сад богів". Фільм демонструє раніше невідомі факти із життя митця та фотографії з ексклюзивного архіву родини художника та його найближчих друзів.

Отже, розроблення науковцями досліджуваної проблеми зараз тільки розпочинається. Проте на тлі процесів деколонізації виникає потреба більш комплексного аналізу та повернення імен митців, яких російська федерація умисно намагалася стерти з пам'яті та привласнити собі.

Подяки, джерела фінансування. Висловлюємо подяку науковому керівнику Іваницькій Лілії – кандидату історичних наук, доценту кафедри історії мистецтв Київського національного університету за допомогу під час підготовки статті.

Список використаних джерел

- Аничин, Є. М. (2021). Українська ідентичність, писана світлом. У *Полтавщина другої половини XIX – початку XX століття* (Ч. 2). ТОВ "АСМІ".
- Ароян, А. (2023). Витоки художньої освіти в Полтаві. *Формула творчості: теорія та методика мистецької освіти*, 160–162.
- Ароян, А., & Поліщук, Т. (2022). Формування творчого методу художника Івана Мясоедова. *Українська академія мистецтва*, 32, 53–58.
- Галян, Г. (2016). *Розповіді про мистецьку родину Кричевських*. ТОВ "АСМІ".
- Коваленко, А. І. (2002). Творча спадщина І. Г. Мясоедова (дослідження методу стилетворення в українському образотворчому мистецтві початку XX століття) [Неопубл. дис. канд. мистецтвознавства]. Львівська академія мистецтв.
- Курчакова, О. М., & Бочарова, С. І. (Упоряд.). (2011). *Іван Мясоедов та його доба*. Говоров С. В.
- Мегик П., Дмитренко М., Дорошенко В., Рожок С., Струтинська М., & Шиприкевич С. (Ред.). (1979). *Нотатки з мистецтва* (19-те вид.). Об'єднання Мистців Українців в Америці у Філадельфії.
- Овчаренко, О., & Кравченко, А. (2021). "Сад богів" – місце народження талантів. *Молодий вчений*, 4(92), 145–149.
- Павельчук, І. (2019). *На перехресті модерну: Федір Кричевський на шляху до постімпресіонізму* (2-ге вид.). Видавничий дім "Києво-Могилянська академія".
- Соколовський, В., & Горбачов, Д. (2022). *Мистецтво світу. Внесок України*. Видавець Бихун В. Ю.
- Aroian, A. (2023). Сад богів. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=IpcyNPWd280>

References

- Anychyn, Ye. (2021). Ukrainian identity is written in light. In *Poltava region of the second half of the 19th and early 20th centuries* (Part. 2). TOV "ASMI" [in Ukrainian].

Aroian A., & Polishchuk T. (2022). Formation of the creative method of artist Ivan Miasoedov. *Ukrainian Academy of Arts*, 32, 53–58 [in Ukrainian].

Aroian, A. (2023). Garden of gods. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=IpcyNPWd280>

Aroian, A. (2023). The origins of art education in Poltava. *Formula of Creativity: Theory and Methodology of Art Education*, 160–162 [in Ukrainian].

Halian, H. (2016). *Stories about the artistic Krychevsky family*. TOV "ASMI" [in Ukrainian].

Kovalenko, A. I. (2002). The creative heritage of I. G. Myasoyedov (a study of the style-forming method in Ukrainian fine art of the early 20th century) [Unpublished doctoral dissertation candidate of Art Studies]. Lviv Academy of Arts [in Ukrainian].

Kurchakova, O., & Bocharova, S. (Compl. by). (2011). *Ivan Miasoyedov and his era*. Govorov S. V. [in Ukrainian].

Megyk, P., Dmytrenko, M., Doroshenko, V., Rozhok, S., Strutynska, M., & Shyprykevych S. (Eds.). (1979). *Notes on Art* (19th ed.). Association of Ukrainian Artists in America, Philadelphia Branch [in Ukrainian].

Ovcharenko, O., & Kravchenko, A. (2021). "Garden of the gods" – a birthplace of talents. *Young Scientist*, 4(92), 145–149 [in Ukrainian].

Pavelchuk, I. (2019). *At the crossroads of modernism: Fedir Krychevsky on the way to post-impressionism* (2nd ed). Publishing House "Kyiv-Mohyla Academy" [in Ukrainian].

Sokolovskiy, V., & Horbachov, D. (2022). *Art of the World. Ukraine's Contribution*. Publisher Bykhun V. Yu [in Ukrainian].

Отримано редакцією журналу / Received: 10.03.25
Прорецензовано / Revised: 01.05.25
Схвалено до друку / Accepted: 17.05.25

Tamila KALYTENKO, Master's Student

ORCID ID: 0009-0009-4194-5741

e-mail: kalytenko714@ukr.net

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE REPRESENTATION OF MYTHOLOGICAL PLOTS IN WORKS OF THE PARTICIPANTS OF THE INFORMAL ART ASSOCIATION "GARDEN OF GODS"

Background. *At the beginning of the 20th century, the young generation of Ukrainian artists was in the process of creative exploration and professional development. This was a time of artistic transformation when old trends were being replaced by new ones. The realistic approach in painting gradually ceased to be dominant, as artists begin to use symbolism in their artworks. So, against the background of such changes, an informal art association called "Garden of gods" emerged and developed in the Poltava region, bringing together individuals interested in mythology, athleticism, and they depicted of such themes in their works.*

The relevance of this topic is explained by the need for a comprehensive analysis of the artistic legacy of the association's participants, as "Garden of gods" remains a unique phenomenon in Ukrainian culture. The aim of this article is to explore the mutual influences among the artists within the association and to analyze their representations of ancient Greek mythological narratives in their works.

Methods. *This study employs an anthropocentric approach, focusing on both the individual artists of the "Garden of gods" association and their artistic works reflecting mythological narratives. A stylistic method is used to analyze the creative works of the association's participants. Additionally, the research integrates principles and methods of historical-anthropological analysis in combination with biographical, iconographic, historical-analytical, figurative, and semiotic approaches.*

Results. *A detailed analysis of the early works of "Garden of gods" association members – Ivan Miasoedov, Vsevolod Maksymovych, and Fedir Krychevskiy – was conducted, focusing on their depiction of mythological themes in painting. Additionally, the study identified mutual influences of these artists on each other, which reflected in their artworks.*

Conclusions. *The informal cultural and artistic association "Garden of gods" emerged as a fascinating and innovative phenomenon in 20th-century Ukrainian art. A whole generation of artists within the group explored mythological themes from antiquity, sought the concept of "eternal beauty," and strived to move beyond strictly academic norms to develop their own artistic style. Analyzing their artistic journeys highlights the impact of various factors on the early stages of their work, while their shared painting practice in Pavlenky, Poltava region, contributed to both their professional growth and artistic innovation.*

Keywords: "Garden of gods", informal association, Ivan Miasoedov, Vsevolod Maksymovych, antiquity, Ancient Greek mythology.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; або в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses, or interpretation of data; in the writing of the manuscript; or in the decision to publish the results.